

UOT 94 (470); 001.83(100):378

**BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ İLƏ ŞƏRQİ SLAVYAN ÖLKƏLƏRİ
ARASINDA TƏHSİL SAHƏSİNDƏ ƏLAQƏLƏR
(XX əsrin sonu -XXI əsrin əvvəllərində)****A.M.MƏMMƏDOVA, S.T.İBADOVA***Bakı Dövlət Universiteti*
aynur_mammedova@bk.ru

Məqalədə Bakı Dövlət Universiteti ilə Şərqi slavyan ölkələri arasında təhsil sahəsində əlaqələrin əsas istiqamətləri, sözügedən dövlətlərin təhsil ocaqları ilə qarşılıqlı maraq doğuran sahələr üzrə elmi əməkdaşlığın yaradılması, ikitərəfli əməkdaşlığa dair sazişlər, tələbə mübadiləsi, müştərək tədqiqatlar, ikitərəfli elmi simpozium, seminar və konfransların təşkili, elmi kitabxanalar arasında sıx əlaqənin yaradılması, ümumən, qarşılıqlı əlaqələrin real nəticələri və s. məsələlər əksini tapmışdır. Məqalədə, həmçinin Şərqi slavyan ölkələri universitetlərinin də daxil olduğu assosiasiyalarda BDU-nun fəaliyyəti nəzərdən keçirilmiş, ölkələrarası əlaqələrin inkişafı istiqamətində BDU-nun həyata keçirdiyi tədbirlər təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Bakı Dövlət Universiteti, beynəlxalq əlaqələr, ali təhsil, Rusiya, Ukrayna, Belarus

Dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra diplomatik əlaqələr sistemində təhsil sahəsində əlaqələr özünəməxsus yer tutmuşdur. Lakin XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində dünyada baş verən proseslər, postsovet dövlətlərinin öz müstəqilliklərini yenidən elan etməsi, siyasi müstəvidə qarışıqlıq təhsil sahəsində də əlaqələrin zəif inkişaf etməsinə səbəb olmuşdur. Respublikamızın yaxın və uzaq ölkələrin hamısı ilə tamhüquqlu əməkdaşlıq, hərbi bloklarda iştirak etməmək, başqa ölkələrin daxili işlərinə qarışmamaq, milli müstəqilliyin toxunulmazlığı kimi prinsiplərin görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin prezidentliyinin ilk vaxtlarından rəsmi siyasətə keçməsilə siyasi əlaqələr, o cümlədən təhsil sahəsində əlaqələr yüksələn xətlə inkişaf etməyə başladı.

Azərbaycan və Rusiya hökumətləri arasında 1995-ci il iyunun 6-da imzalanmış mədəni və elmi əməkdaşlığa dair saziş, 1995-ci ilin iyulun 25-də yüksək ixtisaslı elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyası sahəsində əməkdaşlıq haqqında saziş, 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ilə Rusiya Federasiyasının ümumi ixtisaslaşdırılmış Təhsil Nazirliyi arasında 1997/1998-ci tədris ili üçün ali təhsil sahəsində əməkdaşlıq və münasibətlər haqqında imzalanmış protokol [3, 147]; Azərbaycan və Ukrayna arasında

imzalanmış “Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və Ukrayna Təhsil Nazirliyi sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş”, “Elmi-texniki əməkdaşlıq haqqında” 24 mart 1997- ci il tarixli saziş [5], “Təhsil haqqında sənədlərin və elmi adların qarşılıqlı tanınması və ekvivalentliyi haqqında” 16 mart 2000-ci il tarixli saziş; Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Belarus Respublikası Hökuməti arasında yüksək ixtisaslı elmi və elmi-pedaqoji kadrların attestasiyası sahəsində əməkdaşlıq haqqında 9 avqust 2001-ci il tarixli saziş (15.04. 2002-ci il tarixində qüvvəyə minib), Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ilə Belarus Respublikasının Təhsil Nazirliyi arasında təhsil sahəsində əməkdaşlıq haqqında 17 oktyabr 2006-cı il tarixli saziş [20] və bu qəbildən olan digər sazişlər ali təhsil sahəsində əməkdaşlığın qurulması və inkişafı üçün zəruri siyasi-hüquqi baza olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası ilə Şərqi slavyan ölkələri arasında təhsil sahəsində əlaqələrin inkişafında BDU xüsusi rola malikdir. Azərbaycan ali təhsil müəssisələrindən postsovet slavyan ölkələri ilə daha sıx əlaqələr quran BDU-nun beynəlxalq əlaqələrində sözügedən ölkələrlə əməkdaşlıq əsas istiqamətlərdən birini təşkil edir. Beynəlxalq əlaqələrin inkişafı istiqamətində BDU Slavyan ölkələrinin Azərbaycandakı səfirlik və nümayəndəlikləri ilə əməkdaşlıq edir, səfirliklər universitet ilə öz ali təhsil müəssisələri arasında ikitərəfli əlaqələrin qurulmasında əlaqələndirici və istiqamətləndirici funksiya daşıyır.

BDU ilə Şərqi slavyan ölkələri arasında imzalanan əməkdaşlıq müqavilələri əsasında aşağıdakı sahələrdə əlaqələr həyata keçirilir: a) qarşılıqlı maraq doğuran sahələr üzrə elmi əməkdaşlığın yaradılması; b) müştərək tədqiqatlar, ikitərəfli elmi simpozium, seminar və konfransların təşkili; c) elmi layihə və proqramlarda birgə iştirak; d) qabaqcıl tədris metodları sahəsində təcrübələrin mübadiləsi; e) müəllim, elmi əməkdaş, doktorant, magistr və tələbələrin mübadiləsi; ə) müəllim və elmi işçilərin ixtisaslarının artırılması; f) elmi kitabxanalar arasında sıx əlaqənin yaradılması; g) elmi nəşrlərin, metodik material və müxtəlif faydalı sənədlərin mübadiləsi və s.

BDU Rusiyanın M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti (12 fevral 2000), Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutu, Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti, Rusiya Dövlət Humanitar Universiteti (18 may 2007), Rusiya Elmlər Akademiyasının A.Arbutov ad. Üzvi və Fiziki Kimya Elmi Mərkəzi, Həştərxan Dövlət Universiteti (12 fevral 2007), Stavropol Dövlət Universiteti (28 aprel 2010); Ukraynanın T.Şevçenko adına Ukrayna Milli Universiteti (23 mart 2000), Donetsk Dövlət Universiteti (24 mart 2000), Heydər Əliyev ad. Sosial Elmlər İnstitutu, Dnepropetrovsk Milli Universiteti, İ.Franko ad. Lvov Milli Universiteti, Vinniski Dövlət Texniki Universiteti (07 oktyabr 2008); Belarusun Belarus Dövlət Universiteti (23 mart 2000) və digər ali təhsil ocaqları ilə ikitərəfli əməkdaşlıq müqavilələri əsasında əməkdaşlıq edir [11, 87].

6 may 2010-cu ildə Belarus Respublikasının Elm və innovasiya fəaliyyəti İdarəsinin rəisinin müavini Kozlov Sergey Mixailoviç və Belarus Dövlət Universitetinin tədris işləri üzrə prorektoru Samoxvalov Viktor Vasilyeviç

BDU-nun qonağı olmuşdur. Azərbaycan-Belarus münasibətlərinin, o cümlədən təhsil sahəsində əməkdaşlıq məsələlərinin müzakirə olunduğu görüş universitetlərarası əməkdaşlıq müqaviləsinin imzalanması ilə başa çatdı. Sözsüz ki, tərəflərarası imzalanan müqavilələr hər iki ölkənin elm və təhsil istiqamətində görülən işlərə dəstək olmuş, ikitərəfli əlaqələrin inkişafına zəmin yaratmışdır.

27 sentyabr 2010-cu ildə BDU ilə Moskva Fizika-Texniki İnstitutu arasında imzalanan anlaşma memorandumu [4, 283], o cümlədən Moskva Dövlət Universitetinin Biofizika kafedrasının müdiri, Rusiya Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Andrey Borisoviç Rubinlə elmi əməkdaşlıq məsələləri ətrafında aparılan müzakirələr də [4, 289] ikitərəfli əlaqələrin inkişafında xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

BDU, o cümlədən TASİS - Tempus proqramı üzrə bir çox nüfuzlu slavyan ölkələri universitetlərinin də iştirak etdiyi Avroasiya Universitetləri Assosiasiyası, Xəzəryanı Ölkələr Universitetləri Assosiasiyası, Qara Dəniz Universitetləri Assosiasiyası, Nüvə texnologiyası sahəsində təhsilin və kadr hazırlığının təşkili regional şəbəkəsi (STAR-NET), MDB ölkələrinin Nanotexnologiya Beynəlxalq İnnovasiya Mərkəzi və s. kimi qurumlarla da fəal əməkdaşlıq edir.

Avrasiya Universitetləri Assosiasiyası 1989-cu ildə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin təşəbbüsü ilə SSRİ Universitetləri Assosiasiyası kimi yaradılmış, 1992-ci ildə adı dəyişdirilərək Avrasiya Universitetləri Assosiasiyası adlandırılmışdır [16]. 1989-cu ildə Assosiasiyanın sıralarına qoşulan BDU daha sonra onun idarə heyətinin üzvü olmuşdur. Bu o deməkdir ki, Assosiasiyaya hər hansı bir universitet daxil olarkən BDU da bunu təhlil edir və mövqeyini bildirir. Qeyd edək ki, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, habelə Lənkəran Dövlət Universiteti BDU-nun vəsatəti ilə həmin quruma üzv qəbul olunmuşdur [1,4].

2009-cu il 7 sentyabrda Avrasiya Universitetlərinin Həmkarlar İttifaqları Assosiasiyasının XXII qurultayı BDU-da keçirilmişdir. Qurultayda Assosiasiyanın prezidenti İqor Kotlobski, Taras Şevşenko adına Kiyev Milli Universitetinin Həmkarlar İttifaqının sədri Vladimir Tsvix, həmçinin Ukrayna, Belarus, Qazaxıstan nümayəndə heyətləri iştirak etmişdir. Çıxış zamanı BDU-nun rektoru bu assosiasiyanı MDB məkanında effektiv əməkdaşlıq həyata keçirən ən böyük təşkilat kimi səciyyələndirmişdi. Assosiasiyanın prezidenti İqor Kotlobski əməkdaşlıqla bağlı məsələlərə toxunaraq işçilərin vətəndaş hüquqlarının qorunması istiqamətində söyləri birləşdirməyin, universitetlər arasında təcrübə mübadiləsinin, müxtəlif elmi-praktik konfransların keçirilməsinin vacibliyini vurğulamışdı [4, 238].

Xəzəryanı Universitetlər Assosiasiyası 1996-cı ildə Həştərxan Dövlət Texniki Universiteti və Qorqan Kənd Təsərrüfatı Elmləri və Təbii Sərvətlər Universitetinin təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. BDU 1997-ci ildə Assosiasiyanın sıralarına qoşulmuşdur. Assosiasiyanın əsas fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır [19]:

1. Ali professional təhsil, doktorantura ixtisasları və s. istiqamətlərində universitet təhsilinin vahid sisteminin işlənilib hazırlanması;

2. Xəzər dənizinin təbii və antropogen faktorların təsiri altında ekoloji vəziyyətinin öyrənilməsi;

3. Xəzər dənizinin nəre baliqlarının süni istehsal olunmasının texnologiyasının mükəmməlləşdirilməsi;

4. Neft məhsulları ilə çirklənmiş akvatoriya və ərazilərin rekultivasiyası metodlarının işlənilib hazırlanması;

5. Xəzəryanı dövlətlərin ətraf mühitinin qorunmasının hüquqi problemləri;

6. Xəzəryanı xalqların tarixinin öyrənilməsi.

4 dekabr 2003-cü ildə Xəzəryanı Dövlətlər Baş Assosiasiyasının VIII Assosiasiyasının nümayəndə heyəti BDU-da olmuş, Rusiya, Qazaxıstan və İranın 6 ali məktəbi ilə niyyət protokolu imzalanmışdı.

Xəzəryanı Ölkələri Universitetləri Assosiasiyasının İran və Rusiya Federasiyasının Həştərxan şəhərində keçirilən iclaslarında BDU-nun nümayəndələri fəal iştirak etmiş, bu Assosiasiyanın Azərbaycan Texniki Universitetinin bazasında keçirilən konqresin hazırlanması və keçirilməsində mühüm rol oynamışdır [11, 89].

Qara Dəniz Universitetlər Assosiasiyası (BSUN) 1998-ci ildə yaradılmışdır. Assosiasiyaya 12 ölkədən 100-dən çox universitet daxildir. Təşkilat cəmiyyətdə ali təhsilin rolunun, keyfiyyətinin və nüfuzunun qaldırılması, üzv universitetlər arasında təhsil, fundamental və tətbiqi tədqiqatların aparılması, uğurlu təcrübə mübadiləsi və müxtəlif birgə layihələrin işlənməsində müstəsna rol oynamaqdadır. Bakı Dövlət Universiteti 1998-ci ildə BSUN-nun sıralarına qoşulmuşdur [17].

2002-ci ilin 11-14 sentyabr tarixlərində BDU-da Təhsil Nazirliyinin dəstəyilə Qara Dəniz Universitetləri Şəbəkəsinin (QDUŞ) II Konqresi keçirilmişdi. Bu Konqresin qərarına əsasən, Şəbəkəyə rəhbərlik 2 il müddətinə BDU-ya həvalə olunmuş və BDU-nun rektoru isə müvafiq olaraq Şəbəkənin prezidenti seçilmişdir. QDUŞ-un II Konqresinin Azərbaycanda müvəffəqiyyətlə keçirilməsi Azərbaycanın elm və təhsili haqqında beynəlxalq aləmdə də xoş əks-səda doğurmuşdur [11, 89].

BDU-nun 90 illik yubileyi tədbirləri çərçivəsində Bakıda 2009-cu ilin noyabrında Avrasiya, Qara Dəniz və Xəzəryanı Ölkələri Universitetləri Assosiasiyalarının Bakı Bəyannaməsi qəbul edildi. Sənədin qəbulunda məqsəd hər üç assosiasiya arasında əlaqələri dərinləşdirməkdən ibarət idi. Bununla əlaqədar Avrasiya Universitetləri Assosiasiyasının nümayəndəsi, M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin rektoru, akademik Viktor Sadovniçi, QDUŞ-un nümayəndəsi, Ukrayna Milli Texniki Universitetinin rektoru, akademik Mixail Zqurovski və Xəzəryanı Ölkələrin Universitetləri Assosiasiyasının nümayəndəsi, Kolmikiya Dövlət Universitetinin rektoru, professor German Borlikov birgə əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə etmiş, müzakirələrdə cəmiyyət

yətin, əsasən də elm və innovasiyanın inkişafında universitetlərin fəal iştirakı nəzərdən keçirilmiş, beynəlxalq integrasiyaya və tələbələrin mobilliyini fəallaşdırmağa dair müddəalar müəyyənləşdirilmişdir. Görüşün yekununda assosiasiyalar arasında əməkdaşlıq haqqında Bakı Bəyannaməsi qəbul edildi. Bəyannamədə qeyd olunur ki, assosiasiyalar bərabərhüquqlu və qarşılıqlı marağı əsas tutaraq üzv universitetlərlə ayrı-ayrılıqda bağlanan müqavilə əsasında əməkdaşlığın müxtəlif sahələrini inkişaf etdirəcəklər. Razılaşdırılan müddəalar isə assosiasiya nümayəndələrinin ayrı-ayrılıqda keçirdikləri görüşlərdə nəzərdən keçirilmişdir [14].

Bakı Bəyannaməsinin davamı olaraq Avrasiya Universitetlər Assosiasiyasının təşkilatçılığı ilə Moskva Dövlət Universitetində “Universitetlər və cəmiyyət. XXI əsrdə universitetlərin əməkdaşlığı və inkişafı” adlı III beynəlxalq elmi-praktik konfrans keçirildi [4,262]. Tədbirin tarixi əhəmiyyəti bundadır ki, ilk dəfə olaraq Avrasiya Universitetlər Assosiasiyası, QDUŞ və Xəzəryanı Ölkələri Universitetləri Assosiasiyasının birgə iştirakı ilə həyata keçirilmişdir. Çıxış zamanı BDU-nun rektoru tədbirin əhəmiyyətindən danışarkən bu konfransın universitetlərin gələcəkdə əməkdaşlığı üçün mühüm mərhələ olacağını bildirmiş və bunu elm, təhsil müstəvisində kəsişmə yollarının tapılmasına təkan verəcək proses kimi qiymətləndirmişdir.

MDB ölkələrinin Nanotexnologiya Beynəlxalq İnnovasiya Mərkəzi 2009-cu ildə Dubna şəhərində təsis edilmişdir. Mərkəz MDB ölkələrinin humanitar əməkdaşlıq fondunun dəstəyilə yüksək texnologiyaya söykənən nanosənayenin formalaşması, MDB ölkələri arasında innovasiya, tədqiqat və təhsil əlaqələrinin integrasiyasına kömək məqsədilə yaradılmışdır. Mərkəzin təsis sənədlərinin imzalanmasında 9 MDB ölkəsinin 14 təşkilatı, 4 milli akademiya, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında Bakı Dövlət Universiteti iştirak etmişdir [18].

Nanomateriallar, nanotexnologiyalar, ümumiyyətlə, nanoelm dünyada iyirmi birinci əsrin strateji istiqaməti kimi müəyyənləşdiyindən, universitetdə Kimya, Fizika, Tətbiqi-riyaziyyat və kibernetika, Biologiya fakültələrində bu sahədə aparılan elmi tədqiqatların əlaqələndirilməsi, intensivləşdirilməsi və genişləndirilməsi məqsədilə Nanoaraşdırma Mərkəzi yaradılmışdır. 2007-ci ildə BDU-nun Fizika Problemləri ETİ-nin əməkdaşları Q.M.Bayramov (layihənin rəhbəri) və A.R.İmaməliyev, həmçinin «Yarımkəçiricilər fizikası» kafedrasının professoru f.r.e.d. V.M.Salmanov AMEA-nın Fizika institutu ilə birlikdə Ukrayna Elm və Texnologiya Mərkəzinin maliyyə dəstəyi ilə qrant müsabiqəsinin qalibi olmuşdur. «Yeni növ foton tipli cihazların yaradılması üçün kolloid-maye kristal kompozitlərin optiki xassələrinin tədqiqi» adlı layihə (№4172) 2007-2010 illər ərzində həyata keçirilmişdir. Həmin ildə BDU-nun NANO Araşdırmalar Mərkəzində Ukrayna Elm və Texnologiya Mərkəzinin maliyyə dəstəyi ilə «Polimer matrisdə formalaşdırılmış halkogenid yarımkəçirici nanohissəciklərdə ion mübadiləsi və diffuziya prosesləri (№3486) və «Teflon tullantılarının utilizasiyası beynəlxalq terrorizmlə mübarizə vasitəsi

kimi (№3840») adlı layihələri üzrə elmi-tədqiqat işlər davam etdirilmişdir. Mərkəzdə Ukrayna Elm və Texnologiya Mərkəzinə «Təbabətdə tətbiq oluna bilən nanohissəciklərin bioloji membranlarla qarşılıqlı təsiri» (Biologiya fakültəsi və Xəzər Universiteti ilə birgə) və «Polimer və Polimer tullantıları əsasında tullantı sularının təmizlənməsi üçün multifunksional sorbentlərin hazırlanma texnologiyasının inkişafı» (Kimya fakültəsi ilə birgə) adlı layihələr hazırlanıb təqdim edilmişdir. BDU-nun NANO mərkəzi Rusiyanın Zelenoqrad şəhərinin elmi araşdırmalar NANO-mərkəzləri ilə də sıx əməkdaşlıq yaratmışdır. Bu layihələr çərçivəsində BDU-da yeni laboratoriyalar açılmış, müasir avadanlıqlar alınmış və universitetin müəllim və tələbələri müxtəlif təlim kurslarında iştirak etmişdir [11, 88].

6 iyul 2010-cu ildə BDU ilə MDB-nin Nanotexnologiya üzrə Beynəlxalq İnnovasiya Mərkəzi arasında ikitərəfli elmi simpoziumlar, seminarlar və konfransların təşkili, nanotexnologiya sahəsində birgə beynəlxalq proqramlarda və layihələrdə iştirak etmək, birgə təhsil proqramlarını həyata keçirmək, bu sahədə innovasiya və elm investisiyalarının inkişafı üçün şərait yaratmağı nəzərdə tutan memorandum imzalanmışdır [4, 277].

Məlumdur ki, dünyanın bir sıra dövlət, ictimai-siyasi xadimlərinin, görkəmli alimlərinin BDU-nun Fəxri doktoru adını daşımaları da universitetin beynəlxalq nüfuzunun artmasına kömək edir. Təhsil ocağında Fəxri doktor diplomlarının təqdim edilməsi mərasimində tanınmış dövlət, ictimai-siyasi xadimlərin, görkəmli alimlərin Azərbaycan elmi və təhsili, BDU haqqında söylədikləri fikirləri isə uğurlu təhsil siyasətinin nəticələrindən xəbər verir. BDU-nun Fəxri doktoru diplomuna layiq görülən ictimai-siyasi xadimlər sırasında Rusiya Konstitusiyasının sədri, Rusiya Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Baqlay Marat Viktoroviç (26.06.2000), Ukrayna Ali Radasının sədri V.M.Litvin (28.02.2004), Latviya prezidenti Vike-Freyberqa Vaira (04.10.2005), Litva Prezidenti Valdas Adamkus (09.06.2006), Rumıniya Prezidenti Trayan Basesku (12.10.2006) və M.V.Lomonosov adına MDU-nun rektoru V.A.Sadovniçiy (24.05.2007), Dağıstan Muxtar Respublikasının Prezidenti Muxu Hübətoviç Əliyev (27.06.2008), Rusiya Federasiyasının Prezidenti Dmitri Medvedev (03.09.2010), Rusiya Federasiyasının Federal Məclisinin Federasiya Şurasının sədri Valentina Matviyenko (09.04.2012) da vardır.

Bakı Dövlət Universiteti beynəlxalq proqram və tədbirlərdə təmsil olunmaqla yanaşı, beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi istiqamətində mühüm addımlar atmış, bir sıra tədbirlərin təşkilatçısına və ev sahibinə çevrilmişdir. Belə ki, 28 oktyabr 2004-cü ildə BDU-da Moskva Dövlət Universitetinin 250 illik yubileyinə həsr edilmiş Beynəlxalq Kimya Olimpiadası keçirilmiş və bu olimpiadada Rusiya, Ukrayna, Belarusiya və s. dövlətlərin bir sıra ali məktəblərinin tələbələri iştirak etmişdir.

27 aprel – 03 may 2010-cu il tarixində Bakı şəhərində keçirilən kimya fənni üzrə məktəblilərin 44-cü Beynəlxalq Mendeleyev Olimpiadasının Eksperimental turu universitetimizdə keçirilmişdir. Olimpiadaya Azərbaycan da

daxil olmaqla 14 ölkədən: MDB dövlətləri, həmçinin Makedoniya, Bolqarıstan və Rumıniyadan 87 nəfər 9-11-ci sinif şagirdləri qatılmışdılar. Olimpiadanın 2 nəzəri turundan sonra təcrübi mərhələdə iştirakçılar qruplara bölünərək laboratoriya təcrübələri aparmışdır [8, 13].

12 oktyabr 2010-cu ildə BDU-da MDB-nin hümanitar universitetləri rektorlarının və hümanitar fakültə dekanlarının forumu keçirilmişdir. İclasda çıxış edən Rusiya Dövlət Hümanitar Universitetinin rektoru, Rusiya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri Yefim Pivovorun da bildirdiyi kimi ilk dəfə keçirilən forumun ideyası cari ilin yanvarında Bakıda təşkil edilən hümanitar əməkdaşlıq üzrə Birinci Azərbaycan-Rusiya Forumunda meydana gəlib [4, 285]. Tədbirdə MDB üzvü olan 8 ölkənin 20-dən artıq ali məktəbindən 30 nümayəndə iştirak etmiş, iclas iştirakçılarının razılığı ilə MDB-nin hümanitar universitetləri rektorlarının və hümanitar fakültə dekanlarının ilk toplantısı Bakı forumu adlandırılmışdır.

BDU ilə Şərqi slavyan ölkələri arasında əlaqələrdə tələbə mübadiləsi də əsas yer tutur. Xarici universitetlərlə əlaqələr yaradılması perspektivdə tələbə mübadiləsi aparılması üçün gözəl imkan deməkdir. Belə ki, 1999-2002-ci illərdə Moskva Dövlət Universitetində BDU-nun 41 tələbə, magistrant və aspirantları təhsillərini ödənişsiz əsaslarla davam etdirmişdir. TASİS-Tempus proqramı üzrə Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsi ilə böyük miqyaslı müqavilə hazırlanmış və həyata keçirilmişdir [11, 89]. 2001-2004-cü illərdə universitetin 51 nəfər nümayəndəsi (bakalavr, magistrant, aspirant) təhsillərini Moskva Dövlət Universitetində davam etdirmişdir. Ümumiyyətlə, əməkdaşlıq müqaviləsinə əsasən, Rusiyanın Moskva Dövlət və Kazan Dövlət, Ukraynanın T.Şevçenko ad. Ukrayna Milli Universitetində, Heydər Əliyev ad. Ukrayna-Azərbaycan Sosial Elmlər və Özünüidarə İnstitutunda, A.Arbutov ad. Üzvi və Fiziki Kimya Elmi Mərkəzində BDU-nun tələbə və magistrantları təhsillərini davam etdirirlər. Xarici ölkə universitetlərinin ayırdığı qrantlar hesabına, habelə BDU-nun beynəlxalq təhsil proqramlarında iştirakı, müxtəlif elm və təhsil fondları tərəfindən keçirilən müsabiqələr nəticəsində, xaricdə təhsil üzrə dövlət proqramı əsasında 2009-cu ildə BDU-nun 30 tələbə və magistrantı müxtəlif xarici ölkələrin tədris ocaqlarında təhsillərini davam etdirmişdir. Təkcə, 2008-ci ildə BDU-da 12 ölkədən, o cümlədən Türkiyə, Çin, İran, Almaniya, Misir, İsrail, Belarus, Ukrayna və Gürcüstandan gəlmiş 1249 nəfər əcnəbi tələbə təhsil almışdır [2, 3].

Qeyd edək ki, BDU xarici ölkələr üçün mütəxəssis hazırlığına 1968-ci ildən Şimali Vyetnamdan olan aspirantların gəlişi ilə başlamışdır. Bununla əlaqədar xarici tələbələrin təhsili üzrə fakültə-Xarici tələbələrlə iş üzrə dekanlıq fəaliyyətə başlamışdır. Dünya klassik universitetləri sırasına daxil olan BDU böyük elmi potensialı, tədrisin təşkilində qazandığı uğurları və zəngin maddi-texniki bazası ilə həm şərqli, həm də qərblilə tələbələrə özünə cəlb edir. Beynəlxalq Əlaqələr və Koordinasiya Departamenti xarici tələbələrə ölkədə qeydiyyatı, giriş-çıkış vizalarını, Azərbaycan, rus dilləri kurslarının təşkilini, uni-

versitetin poliklinikasından pulsuz tibbi xidməti və möhtəşəm idman-sağlamlıq kompleksindən istifadəni təmin edir [15].

BDU ilə sözügedən ölkələr arasında tədris mübadiləsi ilə yanaşı, təcrübə mübadiləsi də həyata keçirilir. Ukrayna Dövlət Universitetinin 12 tələbəsi 2003-cü ildə bir semestr Filologiya fakültəsində, Moskva Dövlət Universitetinin Coğrafiya fakültəsinin müəllim və tələbələrinin 22 nəfərdən ibarət qrupu 2005-ci ildə iki həftə ərzində BDU-da tədris təcrübəsində olmuşdur. Moskva Dövlət Universitetinin Coğrafiya və Biologiya fakültələrinin tələbələri müntəzəm olaraq 2 həftədən bir ay müddətinə qədər Azərbaycan Hirkan Milli Parkının və Qızıl-Ağac qoruğunun ərazisində tədris təcrübəsi keçirlər [10, 147]. 2005-ci il aprel ayının 8-də BDU ilə Taras Şevçenko adına Kiyev Milli Universiteti arasında imzalanmış əməkdaşlıq müqaviləsinə uyğun olaraq BDU-nun Coğrafiya fakültəsinin bir qrup tələbəsi Ukraynaya təcrübə keçməyə dəvət edilmişdir [7, 156].

BDU-nun «Beynəlxalq münasibətlər və beynəlxalq hüquq» fakültəsinin 7 nəfər III kurs tələbəsi 21-25 aprel 2003-cü il tarixlərində Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyinin Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu tərəfindən təşkil edilmiş «MDB: beynəlxalq münasibətlərin aktual problemləri» mövzusunda keçirilmiş Beynəlxalq konfransda iştirak etmişdir [11, 87].

2009-cu ildə BDU ilə Rusiya Elmlər Akademiyası Rentgenstruktur Analiz Mərkəzi arasında təsdiqlənmiş layihə çərçivəsində təlimlər keçirilmişdir. Azərbaycanda kristalloqrafiya elminin inkişafında tarixi bir təşəbbüs olan bu layihə çərçivəsində BDU-da milli gənc kadrların hazırlanması əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulmuşdur. Kimya fakültəsində yaradılan “Rentgenstruktur analiz” laboratoriyasına Rusiyadan da tanınmış mütəxəssislər cəlb olunmuş, nəticədə elmin bu sahəsində uğur əldə edən 12 nəfər gənc BDU-da RSA tədqiqatları apara bilmişdir.

Müstəqilliyimiz əldə olunandan sonra BDU-nun Beynəlxalq Kitab Mübadiləsi bölməsi sərbəst fəaliyyət göstərməyə başlamış, xarici ölkələrin aparıcı univesitetləri ilə əlaqə nəticəsində çoxlu sayda xarici ədəbiyyat alınaraq Elm Fonduna daxil edilmişdir. BDU-nun Elmi kitabxanası əsrin sonlarında beynəlxalq əlaqələrini genişləndirərək dünyanın 30-dan artıq ölkəsi ilə əlaqə yaratmış, bu ölkələrin 40-dan çox universiteti ilə ədəbiyyat mübadiləsi etmişdir. Mübadilə fondunun fəaliyyəti nəticəsində dünyanın qabaqcıl universitetlərinin qiymətli nəşrlərinin əldə edilməsi ilə yanaşı, milli nəşrlərimizin xarici universitetlərə göndərilməsi üçün də şərait yaranır. Belə ki, 1999-cu ildə “Puşkin kitabxanası” proqramı ilə çoxlu sayda ədəbiyyat alınmış, 2002-ci ildə isə Universitet mübadilə yolu ilə Kiyev Dövlət Universitetinə 30 nüsxə ədəbiyyat göndərmişdir [12, 73]. Kitabxana, həmçinin ölkəmizdə fəaliyyət göstərən səfirliklərlə, qeyri-dövlət təşkilatları ilə sıx əlaqələr yaratmış, onların köməyi ilə kitab fondunu xarici dillərdə olan çox qiymətli ədəbiyyat və dövrü nəşrlərlə zənginləşdirə bilmişdir [13, 154].

BDU MDU-nun metodik şurası ilə yeni dərslik və metodik vəsaitlərin iş-

lənməsi üzrə uğurlu əməkdaşlıq edir, MDU, Kiyev Milli Universiteti, Donetsk Milli Universiteti, Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti ilə birgə dərslərin yazılmasında, tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində birgə işlər aparır [11, 89]. T.Şevçenko adına Ukrayna Kiyev Milli Universitetinin “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı ixtisası” tədris olunan Şərqsünaslıq fakültəsinə BDU-dan yeni 87 ədəbiyyat, dərslük və metodik vəsaitlər, həmçinin müvafiq mütəxəssislər göndərilmişdir [11, 87].

2000-ci il oktyabr ayında Moskvada hüquq kitabxanaçıları üçün təşkil edilmiş konfransda BDU da təmsil olunmuşdur. Konfransın mövzusunə əsasən layihə yazılmış və “Açıq Cəmiyyət İnstitutu” Yardım Fonduna təqdim olunmuşdur. 2001-ci ildə isə layihə yenidən nəzərdən keçirilərək onun əsasında Hüquq İnformasiya Mərkəzi yaradılmışdır.

2004-cü ildə BDU-nun Elmi kitabxanasının qazandığı qrantə əsasən, “Springer”, “Blacwel” məlumat bazasından oxucuların istifadəsi üçün icazə alınmışdır [7, 156].

BDU Elmi Kitabxanasının elektron kataloqunun tərtibi təcrübələrini və formatla işləməyin təcrübə metodikasını öyrənmək üçün Rusiya, Fransa, ABŞ və Baltikyanı ölkələrin təcrübəsi prioritet istiqamət kimi qəbul edilmişdir. Sankt-Peterburq, Moskva şəhərlərinin və Baltikyanı ölkələrin aparıcı mütəxəssislərinin təşkil etdikləri seminarlarda və beynəlxalq elmi konfranslarda elmi nailiyyətlərin müzakirəsi, təcrübə mübadiləsi aparılmışdır [13, 178].

Sözsüz ki, universitetin beynəlxalq əlaqələrinin inkişafı təbii proses kimi özbaşına sürətlənməmişdir, çətinliklər əlbəttə ki, mövcud olmuşdur. Bu baxımdan professor Byong-Sun Kvakın UNESKO-nun baş direktoruna təqdim etdiyi 1995-ci il dekabr hesabatı diqqəti cəlb edir. “A proposal for the development of Baku State University of Azerbaijan” adlı hesabatda BDU-nun fəaliyyəti nəzərdən keçirilərkən universitet professorlarının beynəlxalq konfranslarda fəal iştirakını məhdudlaşdıran səbəblər müəllif tərəfindən təhlil olunmuş və bu hal dövrün mövcud çətinlikləri ilə əlaqələndirilmişdir [6, 17]. Növbəti çətinlik isə yeni nəşr xarici jurnalların, kitabların əlçatan olmaması ilə bağlı olmuşdur [6, 18].

Lakin bütün çətinliklərə baxmaraq universitet fəaliyyətini düzgün tənzimləyərək tədricən öz mövqeyini bərpa etməyə başladı. Bununla da universitetimiz artıq milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı kimi, müstəqil bir milli dövlətin ali təhsil müəssisəsi olaraq digər ölkələrlə beynəlxalq əlaqələrə qədəm qoydu. Şərqi slavyan ölkələri ilə təhsil sahəsində əlaqələrin təhlilindən aydın olduğu kimi dövlətçiliyin etibarlı sosial dayacağı statusunu qazanan BDU ilk elm və təhsil məbədi olaraq milli şüurun, vətənpərvərlik ruhunun inkişafında xidmətlər göstərən mərkəz olmaqla yanaşı, hər zaman dövlət siyasətini dəstəkləyərək bütün sahələrdə, o cümlədən beynəlxalq əlaqələrin yaxşılaşması və genişlənməsi istiqamətində yerinə yetirməli olan missiyanı şərəflə icra etmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Azərbaycan” qəzeti. 2009, 11 sentyabr, s. 4.
2. “Azərbaycan” qəzeti. 2009, 27 oktyabr, s. 3.
3. Bağırova S. Azərbaycanın ali məktəblərinin Rusiya və Ukrayna ali təhsil müəssisələri ilə beynəlxalq əməkdaşlığı. Tarix və onun problemləri, №1, 2011, s. 146-152.
4. Bakı Dövlət Universiteti 15 il mətbuat aynasında. Bakı: Nurlar, 2004, 536 s.
5. “Бакинский рабочий” газета. 1997, 25 март.
6. Byong-Sun K. A proposal for the development of Baku State University of Azerbaijan (Report to the Director General of United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). 31 December 1995. 49 s.
7. Cəfərova G.M. İxtisaslı kadrların hazırlanmasında Bakı Dövlət Universitetinin rolu. Bakı Universitetinin Xəbərləri, №1, 2014, s. 153-158
8. Əliyev İ.Ə. Bakı Dövlət Universitetinin elmi fəaliyyəti (2010-cu il). Bakı Universitetinin Xəbərləri, №1, 2011, s. 5-23
9. Məhərrəmov A.M. Bakı Dövlət Universiteti 90. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2009, 689 s.
10. Məhərrəmov A.M. Bakı Dövlət Universiteti 95. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2014, 576 s.
11. Məmmədov H.N. Azərbaycan-Şərqi Avropa mədəni əlaqələrinin inkişafında ali məktəblər-arası əməkdaşlığın rolu (BDU-nun təmsalında). Bakı Universitetinin Xəbərləri, №4, 2009, s. 85-91.
12. Məmmədov M.Ə., Yusifova C.N. Müstəqillik illərində BDU-nun elmi kitabxanasının beynəlxalq əlaqələri. // Kitabxanaşünaslıq və informasiya elmi-nəzəri və təcrübi jurnal № 1 // Bakı, 2010, s. 73-82.
13. Xələfov A.A. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində. Bakı, 2009, 208 s.
14. Avrasiya, Qara Dəniz və Xəzəryanı Ölkələrin Universitetləri Assosiasiyalarının Bakı Bəyannaməsi qəbul edilib // <http://modern.az/az/news/1141#gsc.tab=0> “02.11.2009”
15. BDU-nun beynəlxalq əlaqələri genişləni r// <http://hafta.az/index2.php?m=yazi&id=34549> “22.10.2009”
16. http://bsu.edu.az/az/content/avrasiya_universitetlr_assosiasiyas_eau_httpwwwaumsuru
17. http://bsu.edu.az/az/content/qara_dniz_universitetlr_assosiasiyas_bsun
18. http://bsu.edu.az/az/content/mdb_lklrinin_nanotexnologiya_beynlxalq_nnovasiya_mrkzi
19. http://bsu.edu.az/az/content/xzryan_lklrin_universitetlr_assosiasiyas
20. <http://mfa.gov.az/files/file/Belarus%20.pdf>

СВЯЗИ БАКИНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА С ВОСТОЧНО-СЛАВЯНСКИМИ СТРАНАМИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

(конец XX - начало XXI вв.)

А.М.МАМЕДОВА, С.Т.ИБАДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основные направления связи Бакинского Государственного Университета с восточно-славянскими странами в сфере образования. Связи Бакинского Государственного Университета между университетами Россия, Украина и Белоруссии в основном состоит из совместных научных исследований, обмен студентами, создание научного сотрудничества, подписание взаимных соглашений, формирование двухсторонних научных конференций, симпозиумов и семинаров, тесные связи между научными библиотеками и т.д. Также в статье исследуется участие

Бакинского Государственного Университета в ассоциациях сформированных восточно-славянскими странами.

Ключевые слова: Бакинский Государственный Университет, международные связи, высшее образование, Россия, Украина, Белоруссия

RELATIONS OF BAKU STATE UNIVERSITY WITH EASTERN SLAVIC COUNTRIES IN THE FIELD OF EDUCATION (late XX - early XXI centuries)

A.M.MAMMADOVA, S.T.IBADOVA

SUMMARY

The article deals with the main directions of communication between Baku State University and the Eastern Slavic countries in the field of education. The relations of Baku State University with the universities of Russia, Ukraine and Belarus mainly consist of joint research, exchange of students, establishment of scientific cooperation, signing of mutual agreements, formation of bilateral scientific conferences, symposiums and seminars, close ties between scientific libraries, etc. The article also examines the participation of Baku State University in associations formed by Eastern Slavic countries..

Key words: Baku State University, international relations, higher education, Russia, Ukraine, Belarus